

Interpretation of the typology of functional styles in linguistic translation

Shokhida ABDULLAEVA¹

Uzbekistan State University of World Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2024

Received in revised form

10 August 2024

Accepted 25 September 2024

Available online

15 October 2024

Keywords:

original language,
interlingual transformations,
cognitive process,
essence of equivalence,
lexical units,
translation,
thematics.

ABSTRACT

The contribution of linguistics to the theory and practice of translation is invaluable. However, translation encompasses far more than linguistic theory alone. Before focusing on semantics, translators were deeply engaged with terminology. For translators, the translation process is often defined as the ability to select the most appropriate term from the source text. Specialized dictionaries on terminology have been developed to aid this process. A significant portion of translators' scholarly work has been dedicated to the study and refinement of terminology.

Identifying the most suitable alternative is a crucial aspect of translation, where the role of linguistic theory remains indispensable. A translator typically strives to find the closest equivalent in the target language to the original text in the source language. Translation, as a discipline, should be the subject of scientific and theoretical inquiry. This involves focusing on the processes of analysis and coordination: determining which aspects of the text require emphasis, identifying essential information, and understanding what elements need attention to achieve the intended goal.

Translation is a multifaceted process that incorporates linguistics, psychology, culture, literature, and other factors. Various aspects of translation can be explored using methodologies from these disciplines. To date, most theoretical studies on translation have been conducted by linguists. The linguistic theory of translation examines the forms of speech communication between speakers of different languages.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss5-pp176-183>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ PhD, Associate Professor, Department of English Translation Theory, Uzbekistan State University of World Languages. E-mail: shohi66@mail.ru

Funksional uslublar tipologiyasining lingvistik tarjimada interpretasiyasi

Kalit soʻzlar:

asliyat tili,
tillararo transformatsiyalar,
kognitiv jarayon,
ekvivalentlik mohiyati,
leksik birliklar,
tarjima,
tematika.

ANNOTATSIYA

Tilshunoslik fanining tarjima nazariyasi va amaliyotiga qoʻshgan hissasi beqiyosdir. Boshqa tomondan tarjima tilshunoslik nazariyasidan koʻra ancha koʻproq biiimlami oʻz ichiga oladi. Semantikaga qiziqish uygʻotishdan oldin tarjimonlar atamashunoslik bilan yaqindan shugʻullanganlar. Tarjimonlar uchun tarjima jarayoni asosiy matndan toʻgʻri terminni tanlay bilish hisoblangan. Terminologiya (atamashunoslik) boʻyicha maxsus lugʻatlar yaratilgan. Koʻpchilik tarjimonlarning ilmiy ishlari terminologiyaga bagʻishlangan. Eng mos muqobilni topish tarjimada juda muhim sanaladi, bu sohada tilshunoslik nazariyasining hissasi beqiyosdir. Tarjimon odatda asliyat tilidagi eng yaqin muqobilni tarjima qilinayotgan tilga moslashga harakat qiladi. Tarjima ilmiy-nazariy oʻrganish obʻyeksi boʻlishi zarur. Unda tahlil va uygʻunlashtirish jarayoniga, matnda nimaga ahamiyat berish lozimligiga, qanday axborot zarurligi va maqsadga erishish uchun nimalarga eʼtibor qilishga qaratilgan boʻlishi lozim. Tarjima rnurakkab jarayon boʻlib, tilshunoslik, psixologiya, madaniyat, adabiy jarayon va boshqa omillami oʻz ichiga oladi. Tarjimaning har xil aspektlari yuqoridagi fanlar metodlari bilan oʻrganilishi mumkin. Shu kungacha tarjima ustida olib borgan koʻpchilik nazariyilmiy tadqiqotlar tilshunoslar tomonidan amalga oshirilgan. Tarjimaning lingvistik nazariyasi turli tillarda soʻzlashuvchilar oʻrtasidagi nutq muloqot formalarini oʻrganadi.

Интерпретация типологии функциональных стилей в лингвистическом переводе

Ключевые слова:

язык оригинала,
межъязыковые
трансформации,
когнитивный процесс,
сущность
эквивалентности,
лексические единицы,
перевод,
тематика.

АННОТАЦИЯ

Вклад языкознания в теорию и практику перевода трудно переоценить. Однако перевод охватывает гораздо больше, чем просто применение лингвистической теории. Прежде чем сосредоточиться на семантике, переводчики уделяли значительное внимание терминологии. Для них процесс перевода заключается в способности выбрать подходящий термин из исходного текста. Были созданы специализированные словари, посвящённые терминологии. Большинство научных исследований переводчиков связано именно с этой областью.

Поиск наиболее подходящей альтернативы является ключевым аспектом перевода, где роль лингвистической теории особенно велика. Переводчик обычно стремится найти ближайшую эквивалентную альтернативу между исходным и целевым языками. Перевод должен

рассматриваться как объект научно-теоретического исследования. Особое внимание следует уделять процессу анализа и согласования: какие аспекты текста требуют акцента, какая информация необходима, и на что следует обратить внимание для достижения цели.

Перевод – это сложный процесс, объединяющий лингвистику, психологию, культуру, литературные аспекты и другие факторы. Различные аспекты перевода можно изучать с помощью методов, предложенных этими дисциплинами. До сих пор значительная часть теоретических исследований в области перевода была проведена лингвистами. Лингвистическая теория перевода изучает формы речевого общения между носителями разных языков.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslik o'rganadigan bir qator masalalar ichida tarjima yoki u bilan bog'liq jarayon tillararo nutqiy faoliyatning lingvistik jihatlarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Insoniyat tarixidan ma'lumki, qadimda yashagan odamlar tillari bir-biridan farq qilgan bo'lib, ushbu qabilalar o'rtasidagi muloqotni o'rnatishda ikki tilni o'zlashtirgan bilingvistlar yordam berishgani shundan dalolat beradiki, tarjima, shak-shubhasiz, inson faoliyatining eng qadimiy turlaridan biri bo'lib, o'tmishdayoq shakllangan. Keyinchalik, yozuvning paydo bo'lishi bilan og'zaki nutqni bir tildan ikkinchi tilga o'giruvchi tarjimon – tilmochlarning safiga turli tematikali, shuningdek, rasmiy, diniy, ish yuritishga oid yozma matnlarni o'giruvchi tarjimonlar ham qo'shildi. Demak, anglash mumkinki, tarjimaviy faoliyat jamiyatda eng muhim ijtimoiy vazifani bajaribgina qolmay, undagi tillararo muloqotni amalda joriy etdi. Ta'kidlash joizki, yozma tarjimaning taraqqiy etishi tarjima tili foydalanuvchilariga adabiyot va madaniyatning o'zaro ta'siri va bir-birini to'ldirib borishiga yordam bergan o'zga millat madaniy yutuqlarini o'z xalqiga tadbiiq etishga ko'mak berdi. Xorijiy tillarni bilish asliyat tilidagi asarlar bilan tanishish imkonini yaratadi, biroq, har bir odamda hech bo'lmaganda, bitta chet tilini mukammal o'zlashtirib, o'sha tilda kitoblar mutoala qilish qobiliyati bo'lmasligi mumkin. Tarjima amaliyoti vositasida Gomer, Shekspir, Dante va Gyote kabi yozuvchilarning shox asarlari tarjimalari bilan butun insoniyat tanishdi.

Ma'lumki, tarjimon asliyat tili foydalanuvchilari xususidagi madaniy, tarixiy va til haqidagi bilimlarni mukammal egallasagina, tarjima matni ijtimoiy funksiyasini to'laqonli ifodalashi mumkin bo'ladi. Bunga T. Karleylning "O'tmish va bugun" asarini ingliz tilidan nemis tiliga o'giran tarjimonning quyidagi fikri dalil bo'la oladi, "agar tarjimon ingliz tilining o'ziga xosligi va u xususida chuqur bilimga ega bo'lmasa, inglizlar hayot tarziga urg'u beruvchi mubolag'ali ifodalarni anglolmay, anchagina xatolarga yo'l qo'ygan bo'lar edi". Bundan anglashiladiki, asliyat tili xususidagi chuqur bilimga ega bo'lish bilan bir qatorda, tarjima tili va uslubiga yuqori talab qo'yiladi. Ushbu masalaga yangillik yaratish maqsadida ayrim tarjimonlik maktablarining terminlar, frazeologik birliklar, aforizmlar, ekspressif epitelar va shu kabi tarjimasi qiyin bo'lgan asliyat tili unsurlarini o'girish borasidagi ko'pgina qiziqarli tavsiya va takliflarni amaliyotga tadbiiq etilganligini kuzatish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

1950-yillarda shakllangan lingvistik tarjima nazariyasi o'z rivojlanish bosqichlarida har bir davrga mos bo'lgan lingvistik yo'nalishlar va nazariy konsepsiyalarni faol qo'llab kelgan. Tadqiqotchilar ishlarida qiyosiy va tipologik lingvistika, N.Xomskiyning transformatsion grammatikasi, J. Firt va M.A.Xollideyning funksional nazariyasi, shuningdek, lingvistik pragmatika va kommunikatsiya nazariyasining tamoyillari aks etgan. So'nggi yillarda esa tarjima faoliyatining kognitiv va psixolingvistik jihatlarini o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda.

Taniqli olimlar A.A.Leontev, I.A.Zimnyaya, Z.D.Lvovskaya, Yu.A.Sorokin, T.A.Kazakova, E.S.Petrova, V.I.Xayrullin, M.Ya.Tsbilling, R.Bell, U.Eko, J.Dansett, J.Delil, D.Kirali va A.Noybert) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tarjima jarayoni avvalo evristik nutq va tafakkur faoliyati sifatida ko'rib chiqiladi. Bunda tarjimon til va mazmun transformatsiyasini ma'lum ijtimoiy-madaniy kontekstda amalga oshiradi. Bugungi kunda tarjima jarayonini chuqur o'rganish uchun eksperimental tadqiqot usullari, ayniqsa, psixolingvistik metodikalardan keng foydalanilmoqda. Ushbu yondashuvlar tarjima nazariyasida yangi istiqbollar ochib, tarjimaning nafaqat tilshunoslik, balki tafakkur jarayonlarining ham ajralmas qismi sifatida o'rganilishini ta'minlaydi.

Ushbu tendentsiya tarjima nazariyasining sof lingvistik yondashuvlardan bosqichma-bosqich uzoqlashayotganini anglatadi. An'anaviy nazariyalar doirasida tarjima jarayoni bosqichma-bosqich transformatsiya sifatida talqin qilinar edi, ya'ni bitta til matni boshqa tilga ko'chirilganida, ushbu jarayon mazmuniy yoki funksional ekvivalentlikka asoslanardi. Bunday yondashuvda ikki til birliklari o'rtasidagi ekvivalent munosabatlar til tizimining obyektiv jihatlariga tayangan holda amalga oshiriladi. Mazkur konsepsiya til tizimini tarjima jarayonining asosiy ko'rsatkichi sifatida ko'rib, tarjimon harakatlarini faqat tilning strukturaviy va semantik qoidalari bilan cheklab qo'yadi. Biroq, zamonaviy ilmiy yondashuvlar tarjimani kognitiv va nutqiy-tafakkur jarayonlari nuqtai nazaridan o'rganishni ilgari surmoqda. Endi asosiy e'tibor tarjimonning ongli faoliyatiga, ya'ni til tizimlaridan ijodiy foydalanish va mazmunni sotsiolingvistik kontekstda talqin qilish qobiliyatiga qaratiladi. Bunday yondashuv tarjimonni ikki tilni bir-biriga texnik tarzda transformatsiya qiluvchi vosita sifatida emas, balki nutqiy-tafakkur faoliyatini amalga oshiruvchi ijodiy subyek sifatida talqin qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu sababli, zamonaviy tarjima nazariyasi faqat til tizimlari o'rtasidagi ekvivalentlik tushunchasi bilan cheklanib qolmay, tarjima jarayonida yuzaga keladigan kognitiv, psixolingvistik va madaniy omillarni ham inobatga olishni talab qilmoqda. Bu yondashuv tarjima nazariyasining metodologik asoslarini chuqur qayta ko'rib chiqishga undab, uni yanada kengroq va ko'p qirrali jarayon sifatida talqin qilish imkonini beradi.

METODOLOGIYA

Tarjima nazariyasining metodologik asoslarini qayta ko'rib chiqish zarurati, shuningdek, amaliy ehtiyojlar bilan ham bog'liq. Xususan, tarjima o'rgatishda ekvivalentlik, matnlarning bir xillik yoki o'xshashlik kabi an'anaviy tushunchalar asosida ish olib borish ko'pincha noto'g'ri tasavvurlarni shakllantiradi va xatolarga olib keladi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, tarjima qilinayotgan matnning tabiiylikdan uzoqligi yoki sun'iyligi ana shunday noto'g'ri tushunchalarning oqibatidir.

Shunday qilib, nazariyaning zamonaviy yondashuvi tarjima faoliyatiga subyektiv tafakkur va kognitiv jarayonlarni jalb etib, unga ko'proq ijodiy va ilmiy ko'z bilan qarashni taklif qiladi.

A.V. Fedorov tarjima nazariyasini boshqa fanlar bilan uyg'unlikda ko'rib chiqish imkoniyatini tan olgan bo'lsa-da, uni asosan lingvistik soha sifatida belgilaydi. U kabi fikrlovchi yondashuv tarafdorlari barcha turdagi matnlarni qamrab oladigan umumiy tarjima nazariyasini yaratishga harakat qildilar. Ushbu sohada lingvistik nazariyaga asoslangan bilimlar bilan cheklanibgina qolmay, tadqiqot ob'yekti, predmeti ko'lamini kengaytiruvchi yangi konsepsiyalar yaratildi. Bu boradagi tadqiqotlari bilan ko'zga ko'ringan lingvist V.N. Komissarovning fikricha, "tarjimada tillar muhim ahamiyat kasb etganligi bois, zamonaviy tarjimashunoslikda lingvistik nazariyalar yetakchi o'rinni egallaydi". Bilamizki, til qonuniyatlari uning faqat va faqat taraqqiy etishi va sayqallanishiga xizmat qilib, takomillashib borgan. Tildagi har bir unsur tabiati tarjimada inobatga olingan holda o'girilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

L.S. Barxudarov esa, "tarjimaning lingvistik nazariyasi predmeti tarjima jarayonini ilmiy tavsiflash bilan tillararo aloqalarni transformatsiyalash, ya'ni bir tildagi matnni boshqa tildagi muqobil matnga aylantirishdir", – degan fikrni ilgari surgan. Uning ta'kidlashicha, tarjima lingvistik nazariyasi "asliyat va tarjima tillaridagi barcha xususiyatlarni emas, balki ijtimoiy, jumladan, muntazam takrorlanadigan, tipik munosabatlarni o'rganishi kerak". Ya'nikim, tillarning ijtimoiy jihatlarini bir-birini to'ldirishga xizmat qilib, undagi ushbu holatlar millatlar madaniyatini boyitadi.

NATIJALAR

Matnlarni o'g'irishdagi asosiy jihatiga kelsak, ular qurilishining tartibsizligi va madaniy ma'lumotlarning ko'pligi sabab, tarjimaning lingvistik nazariyasi ushbu birliklar tarjimaviy amaliyot uchun birmuncha qiyinchiliklar tug'dirsa-da, o'zining tarkibiy qismiga o'zlashtira olmaydi. Tarjima sohasining vazifalarini V.N. Komissarov tadqiqotlarida quyidagicha belgilagan:

1) tarjimaning umumiy lingvistik asoslarini izohlash va tavsiflash, ya'ni, til tizimining o'ziga xosligi va til voqelanish qonuniyatlari o'g'irish jarayonining asosini tashkil etib, uni amalga oshirilishi va chegaralarini aniqlab beradi;

2) tarjimani lingvistik tadqiqotlar ob'ekti sifatida aniqlash, uning til vositasida qurilgan boshqa tillararo aloqalardan farqini ko'rsatish;

3) tarjima faoliyati turlarini klassifikatsiyalovchi qonuniyatlarni ishlab chiqish;

4) ekvivalentlik mohiyatini asliyat va tarjima matnlarining kommunikativ tengligini ta'minlovchi asos sifatida ochib berish;

5) tillarga oid turli kombinatsiyalar tarjimasi uchun xususiy nazariyalarni yaratishga xizmat qiladigan tamoyillar ishlab chiqish;

6) asliyat matnidan tarjima matnini yaratish jarayonidagi faoliyatning umumiy ilmiy qonuniyatlarini dalillash;

7) pragmatik va sotsiolingvistik omillarni tarjima jarayoniga ta'sirini aniqlash;

8) tarjima me'yori tushunchasiga aniqlik kiritish va tarjima sifatini baholovchi tamoyillarni yaratish.

Tarjima lingvistik nazariyasini rivojlantirishga bo'lgan harakat va urinishlar avtomatlashtirilgan tarjimani paydo bo'lishiga turtki bo'ldi. Tarjimaning tilshunoslikka asoslangan ta'limotini ishlab chiqishga, uni mukammallashtirishga bag'ishlangan bir qancha tadqiqotlar olib borildi.

Lingvistik kontekst til birliklarini amalda joriy etilishining referensial vazifasi hisoblanib, faqat nutqiy faoliyatdagina so'zlar tashqi olamdagi muayyan narsa va hodisalarni belgilash hamda anglatish xususiyatiga ega bo'ladi.

Muloqot lingvistik kontekstida polisemantik leksemalar ma'nolari farqlanib, ular ma'lum ma'noda cheklanadi. Fikrimizga oydinlik kiritish maqsadida quyidagi leksik birliklar va ularning tarjimalariga murojaat etamiz:

cost – ingliz tilidagi so'zning bir necha ma'nolari mavjud bo'lib, ular: "*baho, narx*", "*harajatlar*", "*necha pulga baholanganligi*", "*narxini kelishmoq*", "*narxini aniqlamoq*", "*hisoblamoq*".

Ushbu so'zning berilgan barcha ma'nolarining turli kontekstlarda voqelanishi kuzatishimiz mumkin:

prime cost – *asosiy harajat*: Due to the relatively low *prime cost*, construction of walls of these blocks is too much cheaper than that of brick and even gas concrete blocks.

Sifat so'z turkimiga oid so'zlar bilan ot qo'llangandagi holatni kuztamiz: *angry* sifati *look* fe'li bilan qo'llanilganda *jahli chiqqan ko'rinmoq*, "*The town has a European look*" gapidagi kabi *European* leksemi bilan birgalikda *ko'rinish* ma'nolariga ega bo'lib, keyingi misollarga murojaat etamiz:

– *accomodate* leksik birligi *with loan* birikmasi bilan ifodalanganda *qarzga pul bermoq*, masalan: I needed money, and they *accommodated* me *with a loan*.

– *new concepts* so'zlari bilan *o'z ichiga olmoq* ma'nolarini anglatib, quyidagi gapda qo'llanishini ko'rishimiz mumkin: Any language must *accommodate* *new concepts*.

– *application for job* – jumlasida *ishga joylashish uchun hujjat topshirmoq* ma'nosini aks ettiradi: Don't you send your *application for a job* to the manager of a company without ever having seen him?

– *application of funds* so'z birikmasi *mablag'larni o'zlashtirish* degan ma'noga ega bo'lib, gapda quyidagicha ifodalanadi: Budget expenditures have been reduced, the *application of funds* for National Projects falls behind the schedule.

Tarjimashunoslik nazariyasi asosan matnni bir tildan ikkinchi tilga o'girish jarayonida tarjimonning aqliy strategiyasi, uning tarjima usullaridan foydalanishi kabi jihatlarni o'rganadi. Qanchalik bu jarayonni kuzatish mushkul hisoblansa, shunchalik uni o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib, bilvosita usullar ishlab chiqilmoqda.

Asliyat matnidan tarjima matnini yaratishda turli nazariy modellar, amaliyotlar, va shuningdek, psixolingvistik tajribalar keng qo'llaniladi. Asosan tarjima matni foydalanuvchilariga yo'naltirilgan, tarjimaning pragmatik yoki kommunikativ ta'siri va bunday ta'sirga erishish yo'llarini tahlil qiluvchi tadqiqotlar zamonaviy tarjimashunoslik fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi.

MUXOKAMA QISMI

Tarjima jarayonini til kommunikatsiyasining bir turi sifatida lingvistik tasvirlash zarurati, hozirgi kunda ko'p muhokama qilinayotganidek, faqatgina B.A. Larin aytganidek, "har qanday tarjima lingvistik tayyorgarlik bilan boshlanishi va adabiy ijod bilan yakunlanishi" zaruriyati bilan bog'liq emas. Larin ushbu fikrini davom ettirib, "birinchi va oxirgi jihatning muhimligi haqida bahs yo'q" deb ta'kidlaydi. Tarjima va lingvistika o'rtasidagi yaqin aloqani aniqlaydigan asosiy jihat shundaki, tarjimada ham, bir tildagi kommunikatsiyada bo'lgani kabi, inson tilining asosiy vazifasi – muloqot vositasi sifatidagi funksiyasi amalga oshiriladi.

Bundan tashqari, tarjima muammosi zamonaviy tilshunoslikning eng dolzarb masalalari bilan uzviy bog'liq: til belgisi semantikasi, gapning aktual bo'linishi, til belgilarining funksiyalari, shuningdek, til va semantik universalialar masalalari. Aynan shular tarjimani nafaqat amaliy tilshunoslik, balki nazariy tilshunoslikning ham markaziy

vazifalaridan biriga aylantiradi. V.I. Lenin “Kim umumiy masalalarni hal qilmay turib, xususiylariga kirishsa, u har qadamda o‘zidan bexabar holda shu umumiy masalalarga duch keladi” deb ta’kidlagan edi. Tarjima nazariyasida bunday umumiy, tugunli masalalardan biri – ekvivalentlik masalasidir.

Tarjimon asliyat matni kommunikativ funksiyasini yoki tarjima matni foydalanuvchilariga ta’sir etadigan boshqa istalgan natijani aks ettirishga intilishi mumkin. Shu bilan birga, u ma’lum bir shaxsga yoki ma’lum bir madaniyat vakiliga tarjimada urg‘u berishi mumkin. Bu borada R. Jakobson, ma’no va kommunikatsiya o‘rtasidagi aloqani o‘rganib, til va uning semantik strukturasi haqida ko‘plab nazariyalar taklif qildi. “Til – bu ma’no va shaklning birligi; har bir til belgilari o‘rtasida o‘zaro aloqalar mavjud”. Yana shuni inobatga olish kerakki, tarjima matni aynan qaysi doiradagi auditoriyaga mo‘ljallanganligiga qarab turli usullardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Har qanday holatda ham tarjima tili ommasiga va ularning madaniyati talablariga mos holda tarjima matniga o‘zgartirishlar kiritiladi. Bu kabi lingvistik tarjima tadqiqotlari bir-birini istisno qilish barobarida to‘ldirib ham boradi. Ko‘pgina tarjimashunoslar tillararo muloqotning turli aspektlarini o‘rganish asnosida tarjima faoliyatini har tomonlama tadqiq etishga harakat qilmoqdalar. Olib borilgan tadqiqotlarda tarjimaning lingvistik nazariyasi xususidagi fikr va mulohazalarga duch kelish mumkinki, ularda “lingvistik tarjimaning nazariy qismi” yoki “tarjima jarayonini tillararo transformatsiya” sifatida tavsiflangan. Tarjimonlik faoliyati kasb maqomiga ega bo‘lib, tarjima nazariyasi chet tillarni o‘qitish metodikasi asosida kasbiy tarjimani fan sifatida o‘qitishning samarali usullarini ishlab chiqishning nazariy asosiga aylandi. Albatta, tarjima nazariyasi ham ushbu faoliyat bilan hamohang rivojlangan bo‘lib, bu davrdagi tadqiqotlar markazida til tizimlari, ulardagi o‘xshash va farqli jihatlarni o‘rganish muhim sanalib, barchasi tilshunoslik qonuniyatlariga asoslangan. Bu borada A.V. Fyodrov quyidagicha fikr yuritadi, “tarjima nazariyasini lingvistik me’yorga asoslanganligini ta’kidlasada, uni boshqa sohalar bilan uyg‘unlikda o‘rganish mumkinligini tan oladi”.

Tarjima faoliyatidagi bunday yondashuv bir qancha masalalarni jumladan, o‘g‘irishda tillararo muvofiqlikni o‘rnatish, variantlar klassifikatsiyasi, muqobilga ega bo‘lmagan leksemalar, realiyalar, atoqli otlar, frazeologizmlar tarjimalarida grammatik mos kelishi va asliyat hamda tarjima matnlaridagi tafovutlarni aniqlash borasidagi muammolarga oydinlik kiritilishini taqozo etdi. Shu ma’noda, qonuniy asosini tarjimaviy amaliyotlarni aniqlashtirish va tizimlashtirish, turli leksik hamda grammatik transformatsiyalarni tavsiflash tashkil etgan.

XULOSA QISMI

Emotiv funksiyada verbal xabar, agar u so‘zlovchi (muallif)ga yo‘naltirilgan bo‘lsa, emotiv funktsiyani amalga oshiradi. Bu funktsiya so‘zlovchining aytayotgan yoki yozayotgan narsasiga nisbatan munosabatini ifodalaydi va his-tuyg‘ularni aks ettiradi. Barcha shaxsiy yozuvlar, avtobiografiyalar, interyutsiya va boshqa ifodalar ushbu til funksiyasiga kiradi.

Konativ funktsiya, verbal xabar tinglovchi yoki qabul qiluvchiga yo‘naltirilgan bo‘lib, asosan, muayyan harakatga yoki reaksiyaga undash maqsadida ishlatiladi. Imperativ jumlar, siyosiy nutqlar tilning konativ funksiyasidan keng foydalanadi. Ushbu funktsiya doirasida ikkinchi shaxs zamirlariga (masalan, “sen” yoki “siz”) ko‘plab hollarda murojaat qilinadi. Shuningdek, buyruqlar va duolar ham konativ funktsiyaning namunalari sifatida ko‘rsatilishi mumkin. Konativ funktsiya kommunikatsiyada muhim rol o‘ynab,

so'zlovchining qabul qiluvchiga ma'lum bir xabarni etkazish va uni harakatga keltirish niyatida ekanini ko'rsatadi.

Referensial funksiya verbal xabarning eng keng tarqalgan funksiyasidir, chunki ko'pgina xabarlar kontekstga bog'liq. Bu funksiya ma'lum obyektlar, g'oyalar yoki narsalarga murojaat qiladi. Shuning uchun, kontekst element bo'lganda, tilning mos funksiyasi referensial yoki denotativ hisoblanadi.

Fatik funksiya ba'zi nutq aktlari yoki xabarlar fatikdir. Bunday xabarlar aloqa o'rnatish yoki davom ettirishga xizmat qiladi. Bu tilning ijtimoiy jihatdan foydali funksiyasidir. Fatik yondashuv moliya kontekstida ijtimoiy muloqotni o'rnatishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, moliya-bank konsultatsiyasi davomida mijoz bilan o'zaro aloqa o'rnatish va ishonch muhitini yaratishda foydalaniladi. Fatik funksiya ko'pincha asosan muomala va aloqalarni o'rnatishga qaratilgan bo'lib, ma'lumotni uzatishda muhim bo'lmasligi mumkin. Qabul qiluvchi fatik yondashuvda ko'proq e'tibor berilgan holatlar, qabul qiluvchining qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olmasligi mumkin, bu esa samaradorlikni pasaytirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. – СПб., 2004.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. – М., 2008.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Бархударов. М.: Междунар. отношения. 1975. 240 с.
5. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы. – М., 2004.
6. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М., 2004.
7. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. – М., 1973.
8. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – М., 1990.
9. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М., 2002.
10. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода: учеб. пособие /Комиссаров. М.: Че о, 1999. 136 с.
11. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: курс лекций / Комиссаров. М.: Э, 1999. 192 с.
12. Musaev. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent 2005.2-B.
13. Newmark P. Approaches to Translation. – New York a.o.: Prentice Hall, 1988. – P. 19.
14. Фёдоров А.В. «Введение в теорию перевода», 2002.
15. Фёдоров А.В. Основы общей теории перевода. – М., 2002.
16. Федоров Андрей. В. Введение в теорию перевода: (лингвистич. проблемы). – 2-е изд., перераб. – Москва: Изд. лит. на иностр. яз., 1958. – 374 с.: 20 см – (Б-ка филолога).